

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Aarresola, Outi; Aira, Tuula; Itkonen, Hannu; Kokko, Sami; Pihlaja, Tuomo; Konttinen, Niilo

Title: Joukkuelajeja harrastavien nuorten urheilupolut

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Aarresola, O., Aira, T., Itkonen, H., Kokko, S., Pihlaja, T., & Konttinen, N. (2015).
Joukkuelajeja harrastavien nuorten urheilupolut. *Nuorisotutkimus*, 33(1), 3-17.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Joukkuelajeja harrastavien nuorten urheilupolut

Lasten ja nuorten tavoitteellinen valmennus alkoi urheiluseuroissa 1970-luvulla (Itkonen 2003, 340). Urheiluseuratoiminnan suosio on ollut näihin päiviin asti kasvava. Suosituimpia urheilulajeja ovat joukkuepalloilulajit. (Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010, 16.) Urheilun ja liikunnan parissa muodostuu myös jokaiselle harrastajalle oma harrastushistoriansa, jossa on sekä yksilöllisiä että yhteisiä piirteitä. Urheileminen ja liikunnan harrastaminen muodostavatkin elämäntapaan oman, kyseiseen elämänalueeseen rajatun polun. Tätä voidaan kutsua urheilupoluksi. (Aarresola 2015) Tässä artikkelissa pureudumme joukkueurheilulajeja harrastavien nuorten urheilupolkuihin. Aineistona käytämme sekä laajaa, harrastajille suunnattua kyselyä (n=2013), että tavoitteellisesti urheilevien nuorten haastatteluja (n=11).

Lasten ja nuorten urheiluseuratoimintaan, osallistuu tai on osallistunut elämänsä aikana noin 80 % peruskouluikäisistä (Myllyniemi & Berg 2013, 71; Blomqvist ym. 2015). Urheiluseuroilla on yhteiskunnallisesti merkittävä tehtävä, koska liikunnan järjestämisestä vastaavat pääasiassa liikuntajärjestöt valtion ja kuntien luodessa yleiset edellytykset liikunnalle (Liikuntalaki, 2 §). Seuratoiminnassa luodaan myös perusta huippu-urheilulle, ja valtaosalla seuroista onkin kilpailullisia tavoitteita (Koski 2009, 39). Vastaavasti aktiivisesti seuratoimintaan osallistuvat nuoret suhtautuvat liikuntaan kilpailullisemmin kuin muut liikuntaa harrastavat (Koski & Tähtinen 2005). Tavoitteellinen valmentaminen ja menestysmahdollisuuksien luominen ovat siten junioriurheilussa alati ajankohtaisia pohdinnan aiheita.

Junioriurheilun ja huippu-urheilun asettuminen samalle janelle juontaa juurensa 1970-luvulle. Valmennustiedon lisääntyttyä junioriurheilu nähtiin välttämättömäksi vaiheeksi uralla, joka johti lopulta huippu-urheilijan rooliin. (Itkonen 2003, 340.) Suunnitelmallinen harjoittelu on nähty urheilumenestyksen edellytykseksi. Harjoitteluun liittyvää tutkimusta onkin tehty varsin paljon. Sittemmin huippu-urheilijaksi kehittymistä tarkasteltaessa on kiinnostuttu myös erilaisista psykososiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä (Stambulova & Alfermann 2009).

Urheilijaksi kasvamiseen tai kehittymiseen paneutuva psykososiaalinen tutkimus on jakautunut moniksi tutkimushaaroiksi. Ilmiötä on tutkittu muun muassa urana (*career*, esim. Lavalley & Wylleman 2000), urheilijan kehittymisenä (*athlete development*, esim. Bruner ym. 2009), kykyjen

tai lahjakkuuksien kehittymisenä (*talent development*, esim. Bruner ym. 2009), kehityspolkuna (*developmental path*, esim. Côté ym. 2007), tai oppimisprosessina (*learning process*, ks. esim. Sosniak 1985). Myös sosialisointia käsitettä on käytetty (ks. Carlson 1988; MacPhail & Kirk 2006), mutta harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ilmiön sosiologinen tutkimus on jäänyt psykologisen tutkimuksen varjoon.

Sosiaalisten tekijöiden huomioiminen urheilijaksi kehittämisessä on tarkoittanut muun muassa sitä, että kulttuurin ja urheiluinstituutioiden merkitys on tullut kiinnostavaksi (esim. Henriksen ym. 2010). Urheilijaksi kasvamisen tarkastelu on kiinnitettävä sekä ajallisesti että paikallisesti relevantteihin ympäristöihin (ks. Elder 1994, 1998; Stambulova & Ryba 2013). Suomalainen urheilijaksi kehittymisen psykososiaalinen tai sosiologinen tutkimus – esimerkiksi elämäntaakan, elämäntaakkaan, sosialisointiin tai sukupolviin teoreettisesti kiinnittyvä tutkimus – on kuitenkin puuttunut lähes kokonaan. Aiheeseen on havahduttu vasta viime vuosina, ja parhaillaan on tekeillä laaja tutkimus huippu-urheilijoiden elämäntaakasta (ks. Piispa & Huhta 2013).

Tässä tutkimusartikkelissa keskitymme nuorten urheilupolkuun lapsuudesta nuoruuteen, ja paikkaamme osaltamme aiheen kansallista tutkimusaukkoa. Tavoitteenamme on vastata kolmeen tutkimuskysymykseen: 1) minkälaisia ovat nuorten joukkueurheilulajien harrastajien urheilupolut lajiharrastamisen ja harrastuskontekstin suhteen (kuvaileva tehtävä), 2) mitä eroja ja yhtäläisyyksiä on tavoitteellisesti ja harrastamielessä harrastavien poluissa lajiharrastamisen ja harrastuskontekstin suhteen (kuvaileva tehtävä) sekä 3) miten eri ryhmien polut eroavat toisistaan (vertaileva tehtävä). Lajiharrastamista tarkastelemme päälaajin valintana ja harrastamisena sekä sivulajien harrastamisena. Harrastuskontekstilla viittaamme omaehtoiseen ja organisoituun harrastamiseen. Urheilupolun näemme yhdeksi kehitykselliseksi elämäntaakaksi, jossa on sijansa sekä sosiaalisen rakenteen ohjauksella että nuorten yksilöllisillä valinnoilla (ks. Mayer 2003; Elder 1998).

Urheilu urana

Jo edellä esitimme, kuinka urheilu-ura nousi esiin 1970-luvun valmennuspohdinnoissa. Vähitellen aihe on noussut myös tieteellisen tutkimuksen piiriin. Urheilun uratutkimus on pitkälti tarkoittanut tutkimuksen tekemistä retrospektiivisin menetelmin, koska on haluttu tutkia huipulle jo päässeiden harjoittelua ja uran vaihteita. (Bruner ym. 2009.) Seuraavassa tarkastelemme keskeisimpiä urheilun uratutkimuksia, joissa urheilu-uraa on jäsennetty vaiheina ja siirtyminä. Näissä tutkimuksissa korostuu urheilijaksi kehittymisen (*talent/athlete development*) näkökulma (Stambulova ym. 2009).

Rajaamme tutkimusartikkelimme ulkopuolelle uratutkimusta kapea-alaisemmin huippusuorituksen kehittymiseen liittyvät tutkimukset (esim. Ericsson ym. 1993).

Yksi aihepiirin tunnetuimmista tutkimuksista on kasvatustieteen professori **Bloomin** (1985) johdolla tehty tutkimus eri alojen huippuosajaksi kehittymisestä. Julkaisu on saanut klassikkoaseman, ja ikääntymisestäään huolimatta siihen viitataan edelleen usein. Urheilun parista tutkimukseen haastateltiin huippu-uimareita ja -tenniksenpelaajia. Tutkimuksessa päädyttiin jakamaan kehitys karkeasti varhaisvaiheeseen (*early years*), keskivaiheeseen (*middle years*) ja myöhäisvaiheeseen (*late years*). Haastateltujen kehityksen varhaisvaiheessa urheilemisen tavat ja ympäristöt olivat melko vaihtelevia ja toisistaan poikkeavia. Sen sijaan keskivaiheessa sekä uimarit että tenniksenpelaajat keskittyivät tavoitteelliseen valmentautumiseen ja harjoitusaika lisääntyi merkittävästi. Uimareiden harjoittelu alkoi täyttää kaiken vapaa-ajan jo kolmetoistavuotiaana. Tavoitteellisuudesta ja valinnoista tuli hyvin ilmeisiä. Kehityksen myöhäisvaiheeseen siirtyminen puolestaan tarkoitti siirtymistä aikuisten sarjoihin ja päätoimiseen urheiluun. (Bloom 1985, Kalinowski 1985, Monsaas 1985.)

Toinen, urheilun uratutkimuksessa tunnetuksi tullut tutkimus on **Stambulovan** (1994) neuvostoliittolaisiin huippu-urheilijoihin kohdistunut tutkimus. Hän lähestyi urheilu-uraa kehityspsykologiasta tuttujen kehitystehtävien tai ”kriisien” kautta. Stambulova jaotteli urheilu-uran seitsemään siirtymään: 1. erikoistumisen aloittaminen, 2. intensiiviseen harjoitteluun siirtyminen, 3. siirtyminen massaurheilusta tavoitteelliseen urheiluun ja samalla 4. siirtyminen juniorisarjoista aikuisten sarjoihin, 5. siirtyminen amatööriurheilusta ammattilaisuuteen sekä 6. huipusta uran loppuvaiheeseen ja 7. urheilun jälkeiseen uraan. Kunkin siirtymän, eli kehitystehtävän onnistunut ratkaisu takasi optimaalisen kehityksen. Kehityksen tukemiseksi Stambulova näki tärkeäksi psykologisen tuen ja osaamisen myös lasten urheilussa. (Stambulova 1994.) Stambulovan malli on poikanut paljon jatkotutkimuksia, ja myös hänen alkuperäistutkimukseensa on edelleen paljon viitattu. Sittenkin Stambulova kumppaneineen on keskittynyt erityisesti haastavaksi todetun siirtymän, juniorisarjoista aikuissarjoihin siirtymisen tarkasteluun (Stambulova ym. 2012).

Stambulovan ohella kehityksellisen uratutkimuksen viimeaikaisia uranuurtajia on Wylleman kumppaneineen. **Wyllemanin ym. (2000) ja Wyllemanin & Reintsin (2010)** mukaan urheilussa voidaan tunnistaa kaikille lajeille yhteisiä vaiheita. Näitä ovat esimerkiksi organisoidun urheilun aloittaminen, kilpailemisen aloittaminen ja valinta maajoukkueeseen. Ura jäsentyy neljän siirtymän ja vaiheen varaan: 1. organisoituun urheiluun siirtyminen, josta alkaa aloitusvaihe (*initiation phase*)

2. intensiiviseen harjoitteluun ja kilpailemiseen siirtyminen, josta alkaa kehitysvaihe (*developmental phase*), 3. korkeatasoiseen kilpaurheiluun siirtyminen, josta alkaa huippuvaihe (*mastery phase*) ja 4. kilpaurheilusta pois siirtyminen (*discontinuation*). Stambulovan tapaan Wylleman ym. ovat tarkentaneet siirtymiä kuvaamalla niihin liittyviä tekijöitä tai kehitystehtäviä. Esimerkiksi organisoituun urheiluun siirtyminen vaatii sopeutumista aikuisjohtoiseen toimintaan sekä vuorovaikutukseen harjoitusryhmän kanssa. (Wylleman ym. 2000; Wylleman & Reints 2010.)

Tutkimuksessa on sittemmin kiinnostuttu urheilu-uran liittämisestä muuhun elämäntilanteeseen. Nuorten kohdalla erityisesti urheilu-uran ja koulutusuran yhteensovittamisen kysymykset ovat kiinnostaneet tutkijoita (Stambulova ym. 2009; Thiel ym. 2005; Wylleman & Reints 2010). Lisäksi on havahduttu siihen, että myös itse urheilu-uraa on syytä kuvata useiden erilaisten urien tai polkujen avulla. Samalla on kiinnostuttu yleisemmin lasten ja nuorten urheilupuolesta, ei vain huippu-urheilijaksi kehittymisen polusta (esim. Côté ym. 2007; MacPhail ym. 2010). Teoreettisesti tällainen tutkimus soveltaa edelleen uratutkimuksen ja urheilijaksi kehittymisen näkökulmia. Samalla tutkimus on lähentynyt elämäntilanteetutkimusta nostamalla myös ihmisten toimijuuden ja valintaprosessit aiempaa näkyvämmiksi (ks. Elder 1994). Myös perinteistä sosiologiaututkimusta voidaan hyödyttää silloin, kun halutaan huomioida erilaiset kulttuuriset kontekstit – urheilussa esimerkiksi kansalliset liikuntakulttuurit ja lajikulttuurit – valintojen ja mahdollisuuksien ehtoina (ks. esim. Elder 1994; Stambulova & Ryba 2013).

Yhdestä urasta moniin polkuihin

Côtén vuonna 1999 julkaisemassa tutkimuksessa oli alun perin tarkoituksena tutkia perheen vaikutusta urheilijaksi kehittymisessä. Koska perheen vaikutus on suurimmillaan lapsuudessa ja nuoruudessa, Côté valitsi haastateltavaksi neljä 18-vuotiasta kansallisen tason junioriurheilijaa perheineen. Aineiston analyysi tuotti perheen vaikutuksen analyysin lisäksi haastateltavien urheiluhistorian jaottelun erilaisiin urheiluharrastamisen vaiheisiin. Sittemmin vaiheistusta kehitettiin vertailemalla jaottelua aiempiin tutkimuksiin sekä tarkentamalla sisältöjä uusilla tutkimuksilla. Syntyi urheiluharrastamista kuvaava DMSP-malli (*Developmental Model of Sport Participation*), joka määrittelee erilaisia urheilun kehityksellisiä polkuja. (Côté 1999; Côté ym. 2007.)

DMSP-mallissa kuvataan polkuja harrastamisen ja harjoittelun laadun suhteen. Harrastamisella tarkoitetaan eri lajien harrastamista, eli vaihtelu näkyy käytännössä harrastettujen lajien määrässä.

Harjoittelu sen sijaan on jaettu leikinomaiseen liikkumiseen (*deliberate play*) ja paneutuvaan harjoitteluun (*deliberate practice*). Leikinomainen liikkuminen nähtiin itseisarvoisesti hauskaksi, kun taas paneutuva harjoittelu määriteltiin suorituksen parantamiseen tähtääväksi harjoitteluksi.

DMSP-mallissa on kuvattu kolme erilaista harrastamisen polkua: yksi harrasteliikkumisen polku ja kaksi huippu-urheilijaksi kehittymisen mahdollistavaa polkua. Huipulle johdattelevat polut voidaan jakaa myöhäisen erikoistumisen poluksi ja varhaisen erikoistumisen poluksi. Myöhäisen erikoistumisen polulla lapsuudessa (6–12-v.) kokeillaan ja harrastetaan monia lajeja (*sampling years*). Harrastaminen sisältää paljon leikinomaista liikkumista ja vähän paneutuvaa harjoittelua. Vasta 13–15-vuotiaana, eli erikoistumisvuosina (*specializing years*) keskitytään päälajiin, mikä tarkoittaa muiden lajien harrastamisen vähentämistä ja paneutuvan harjoittelun lisäämistä päälajissa. Tämän jälkeen siirrytään panostusvuosiin (*investment years*), jolloin paneutuvan harjoittelun määrä kasvaa selvästi aiempaa suuremmaksi. Varhaisen erikoistumisen polussa puolestaan keskitytään yhteen lajiin ja sen paneutuvaan harjoitteluun jo lapsena, ja polku alkaa suoraan erikoistumisvuosina.

Côté kumppaneineen on monissa tutkimuksissaan havainnut myöhäisen erikoistumisen olevan suotuisin polku huippu-urheilijaksi kehittymisessä. Lapsuudessa monia lajeja harrastaneiden joukossa on havaittu esimerkiksi vähemmän uupumusta ja lajin lopettaminen (*drop out*) on ollut harvinaisempaa verrattuna varhain yhteen lajiin erikoistuneisiin urheilijoihin (Côté 1999; Côté ym. 2007; Côté ym. 2009). Toisaalta joitakin lajeja on pidetty tyypillisesti varhaisen erikoistumisen lajeina. On todettu, että näissä lajeissa – esimerkiksi rytmisessä voimistelussa – menestyminen edellyttää varhaista lajin harjoitteluun paneutumista (esim. Law ym. 2007). Kuitenkaan urheilumenestystä selittävissä tutkimuksissa ei ole yksiselitteisesti pystytty osoittamaan joko useiden lajien harrastamisen tai yhteen lajiin keskittymisen olevan paras tie huipulle (Aira ym. 2012).

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimusartikkelissamme haemme vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen: 1) minkälaisia ovat nuorten joukkueurheilulajien harrastajien urheilupolut lajiharrastamisen ja harrastuskontekstin suhteen (kuvaileva tehtävä), 2) mitä eroja ja yhtäläisyyksiä on tavoitteellisesti ja harrastemielessä harrastavien polkujen eri vaiheissa lajiharrastamisen ja harrastuskontekstin suhteen (kuvaileva tehtävä) sekä 3) miten näiden ryhmien polut eroavat toisistaan (vertaileva tehtävä). Tutkimuksen

aineisto koostuu sekä kyselytutkimuksesta että haastatteluista. Aineiston analyysissä käytetään sekä tilastollisia menetelmiä että laadullista sisällönanalyysiä.

Kyselytutkimuksessa perusjoukon muodostivat vuonna 1995 syntyneet jalkapallon, jääkiekon ja koripallon lisenssiurheilijat. Lisenssi on lajikohtainen, ja se on edellytys lajiliiton kilpailutoimintaan osallistumiselle. Harrastetoimintaan on mahdollista osallistua myös ilman lisenssiä. Käytännössä lisenssirekisteri kattaa kaikki kyseisen lajin seuroissa kilpaurheilevat nuoret. Lisenssirekisterien perusteella perusjoukkoon kuului 9970 urheilevaa nuorta. Perusjoukosta löydettiin eri lajeista 416 päällekkäistä henkilötietoa (sama nimi, syntymäkuukausi ja osoite), joten kyselytutkimuksen perusjoukoksi määrittyi 9554 nuorta (6821 poikaa ja 2733 tyttöä).

Kyselytutkimus toteutettiin kokonaistutkimuksena. Nuorille postitettiin kyselylomake keväällä 2010, jolloin vastaajat olivat 14–15-vuotiaita. Kyselyyn oli mahdollista vastata paperilomakkeen lisäksi myös internetlomakkeella suomeksi tai ruotsiksi. Uusintakysely lähetettiin kahden viikon kuluttua vastausajan umpeutumisen niille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn. Useassa lajissa mukana olleille annettiin ohjeeksi vastata vain yhteen kyselyyn. Kyselyyn vastasi 2013 nuorta (566 tyttöä, 1447 poikaa) vastausprosentin ollessa 21,2.

Taulukko 1. Kyselyn perusjoukko, vastaajat ja vastausprosentti lajeittain ja sukupuolittain.

Vastaajat	Perusjoukko			Vastanneet			Vastausprosentti		
	Pojat	Tytöt	Kaikki	Pojat	Tytöt	Kaikki	Pojat	Tytöt	Kaikki
Jalkapallo	4084	2170	6254	619	366	985	15,2	16,9	15,7
Jääkiekko	2614	167	2781	661	68	729	25,3	40,7	26,2
Koripallo	498	437	935	167	132	299	33,5	30,2	32,0
Yhteensä*	6821	2733	9554	1447	566	2013	21,2*	20,7	21,1

* Yhteen lasketuissa luvuissa on huomioitu päällekkäiset vastaajat, joten yhteenlaskettu vastaajien määrä on pienempi kuin lajin lisenssiurheilijoiden yhteismäärä.

Jalkapalloilijoiden vastausprosentti (15,7) oli pienempi kuin jääkiekon (26,2) tai koripallon harrastajien (33,5) vastausprosentit. Eri lajien vastaajien edustavuutta suhteessa tutkimuksen perusjoukkoon testattiin khiin neliö -testillä, joka perustuu ristiintaulukoitujen muuttujien odotettujen frekvenssien ja havaittujen frekvenssien väliseen tarkasteluun (Metsämuuronen 2002,

31). Testin perusteella eri lajien edustavuus tutkimuksessa poikkeaa tilastollisesti erittäin merkitsevästi perusjoukosta ($df=2$, $p=.000$). Koripalloilijat ovat vastaajajoukossa yliedustettuina ja jalkapalloilijat aliedustettuina.

Lajien välisiä eroja vastausprosentteissa voi selittää ainakin kolme seikkaa. Ensinnä, lisenssikäytännöt vaihtelevat lajeissa jonkin verran, jolloin perusjoukko määrittyy eri tavoin. Toiseksi lisenssiurheilijoiden määrä on varsin erilainen eri lajeissa. Jalkapallossa on muihin lajeihin verrattuna selvästi enemmän lisenssiharrastajia, jolloin myös mahdollisuuksia harrastaa eri tasoilla on enemmän. Kyselyyn vastanneet taas painottuivat selkeästi sitoutuneempiin harrastajiin, sillä kyselyyn vastanneilla päälajin lopettaminen oli lisenssirekisteritietojen perusteella aineistonkeruuta seuraavana vuotena vähäisempää (23 prosenttia) kuin kyselyyn vastaamatta jättäneillä (49 prosenttia). Lajin lopettaneista ei tiedetä, ovatko he siirtyneet johonkin toiseen lajiin. Kolmanneksi niistä vastaajista, joiden tiedot olivat vähintään kahden lajin rekisterissä, valtaosa vastasi jääkiekon kyselyyn ja vähiten vastattiin juuri jalkapallon kyselyyn. Lajijakauman sijaan vastaajajoukon sukupuolijakauma edustaa varsin hyvin perusjoukon sukupuolijakaumaa ($df=1$, $p=.622$).

Kyselylomakkeen lapsuus- ja nuoruusajan harrastamista ja harjoittelua kartoittanut osio kehitettiin Côtén ym. (2007) DMSP-mallin pohjalta. Kyselyssä pyrittiin selvittämään nuorten polkuja 1) lajiharrastamisen suhteen, mikä tarkoitti päälajin valinnan, sen harrastamisen sekä sivulajien harrastamisen tarkastelua sekä 2) harrastuskontekstin suhteen, mikä tarkoitti omatoimisen ja organisoidun harrastamisen (=urheiluseurassa harrastamisen) tarkastelua.

Tutkimuksessa käytetyssä sovelluksessa ei tehty DMSP-mallin mukaista harjoittelun jakoa leikinomaiseen harjoitteluun ja paneutuvaan harjoitteluun. On tähdennettävä, että omatoiminen harrastaminen tai harjoittelu ei tarkoita leikinomaista harjoittelua ja organisoitu harjoittelu paneutuvaa harjoittelua, vaan määritelmät ovat DMSP-mallissa ja kyselymme mallissa sisällöllisesti erilaisia. Sovelluksessamme halusimme kiinnittää huomiota erityisesti harrastuskontekstiin, koska seuraharrastaminen on tärkeä tekijä urheiluun sosiaalistumisessa ja siten urheilu-uran tarkastelussa. Sitä ei alkuperäisessä mallissa ollut otettu huomioon.

Kyselyssä vastaajat valitsivat kustakin ikävaiheesta (varhaislapsuus, alakouluikä, yläkouluikä) omaa harrastamistaan parhaiten kuvaavan vaihtoehdon. Varhaislapsuuteen kuvattiin neljä eri tapaa

harrastaa liikuntaa/urheilua, alakouluikään viisi ja yläkouluikään kuusi. Kyselyn vaihtoehdot on nähtävissä tutkimustulosten käsittelyn yhteydessä, (DMSP-mallin sovellus), kuviossa 1.

Eri tasoilla harrastavien vertailemiseksi vastaajat ryhmiteltiin kahteen eri ryhmään, tosikisaajiin ja harrastekisaajiin (Aarresola & Konttinen 2012). Tosikisaajiin eli tavoitteellisesti harrastaviin valittiin kyselytutkimuksen perusteella ne nuoret, jotka 1) kuuluivat sarjakauden kokonaisharjoitusajan suhteen aktiivisimpaan neljännekseen ja/tai 2) olivat osallistuneet liiton toimintaan (leiritykseen). Näiden lisäksi edellytettiin, että nuori 3) piti itseään vähintään samantasoisena kuin muut ikäisensä harrastajat ja 4) uskoi harrastavansa lajia vielä 18-vuotiaana. Muut urheilijat nimettiin harrastekisaajiksi. Harrastekisaajat ovat myös lajiliiton lisenssiurheilijoita, mutta eivät harrasta urheilua edellä mainituilla muuttujilla tarkasteltuna yhtä intensiivisesti kuin tosikisaajat. Tosikisaajia aineistossa oli 872 eli 43,3 % nuorista. Harrastekisaajia oli vastaavasti 1141 eli 56,7 % nuorista.

On painotettava, että ryhmät on muodostettu ja nimetty vain tämän tutkimuksen vertailutehtävää varten. Esimerkiksi Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (10–29-vuotiaat) kilpailemista piti liikunnassa hyvin tai jonkin verran tärkeänä 43 prosenttia vastaajista, huipulle tähtäämistä neljäsosa (Myllyniemi & Berg 2013, 73). Koululaisille suunnatussa LIITU-tutkimuksessa taas seurassa harrastavista nuorista noin 60 prosentilla oli kilpailullisia tavoitteita ja 40 prosenttia urheili harrastusmielessä tai kehityäkseen liikunnallisesti. (Blomqvist ym. 2015)

Haastatteluaineisto koostui 11 nuoren joukkueurheilijan teemahaastattelusta, jotka tehtiin välillä syyskuu 2012–tammikuu 2013. Haastateltavien päälaajat olivat jalkapallo, jääkiekko, koripallo, pesäpallo ja salibandy. Haastateltavista neljä oli tyttöjä ja seitsemän poikia. Yksi haastateltavista oli 14-vuotias, muut 16–17-vuotiaita kolmen eri urheilulukion valmennukseen osallistuvia nuoria. Haastateltaviksi pyydettiin ”huipulle tähtääviä urheilijoita”. Haastateltavista kahdeksan ilmoittautui tutkimukseen mukaan ilmoituksen ja tutkijan luokkaesittelyjen perusteella. Tämän jälkeen pyydettiin vielä kolmea poikaa henkilökohtaisesti mukaan tutkimukseen urheilulukion valmennustunnin alussa. Haastatteluissa keskityttiin haastateltavan harrastushistoriaan (erityisesti urheiluseuraharrastamisen osalta), tärkeisiin kokemuksiin urheilussa, tulevaisuuden tavoitteisiin sekä ajatuksiin kilpaurheilusta yleensä. Haastattelujen kesto vaihteli 46 minuutista 95 minuuttiin.

Haastattelut analysoitiin ensin teorialähtöisesti laadullisen sisällönanalyysin sekä osin myös määrällisen sisällön erittelyn keinoin. Haastatteluista siis peilattiin suhteessa kyselyssä käytettyyn

DMSP-mallin sovellukseen. Kysymyksinä käsiteltiin päälahjin aloitusikä, päälahjin valintaikä, päälahjin harrastaminen sekä harrastetut sivulajit ja muu urheilu tai liikunta. Toiseksi haastatteluaineistoa luettiin myös aineistolähtöisesti, jolloin kategorisoinnin kelpoisuutta ja sopivuutta urheilupolun jäsentämiseen pystyttiin tarkentamaan. (ks. Tuomi & Sarajärvi 103–113.)

62 erilaista urheilupolkua

Kyselytutkimuksessa polkuja tarkasteltiin yhdistämällä kaikki mallin kolme ikävaihetta vastaajakohtaisesti yhdeksi poluksi. Kun varhaislapsuuden osalta valittiin neljästä vaihtoehdosta, alakouluiän osalta viidestä ja yläkouluiän kuudesta, syntyi mallissa mahdollisia urheilupolkuja kaikkiaan 120 (ks. vaihtoehdot ja vaiheet tarkemmin kuviosta 1).

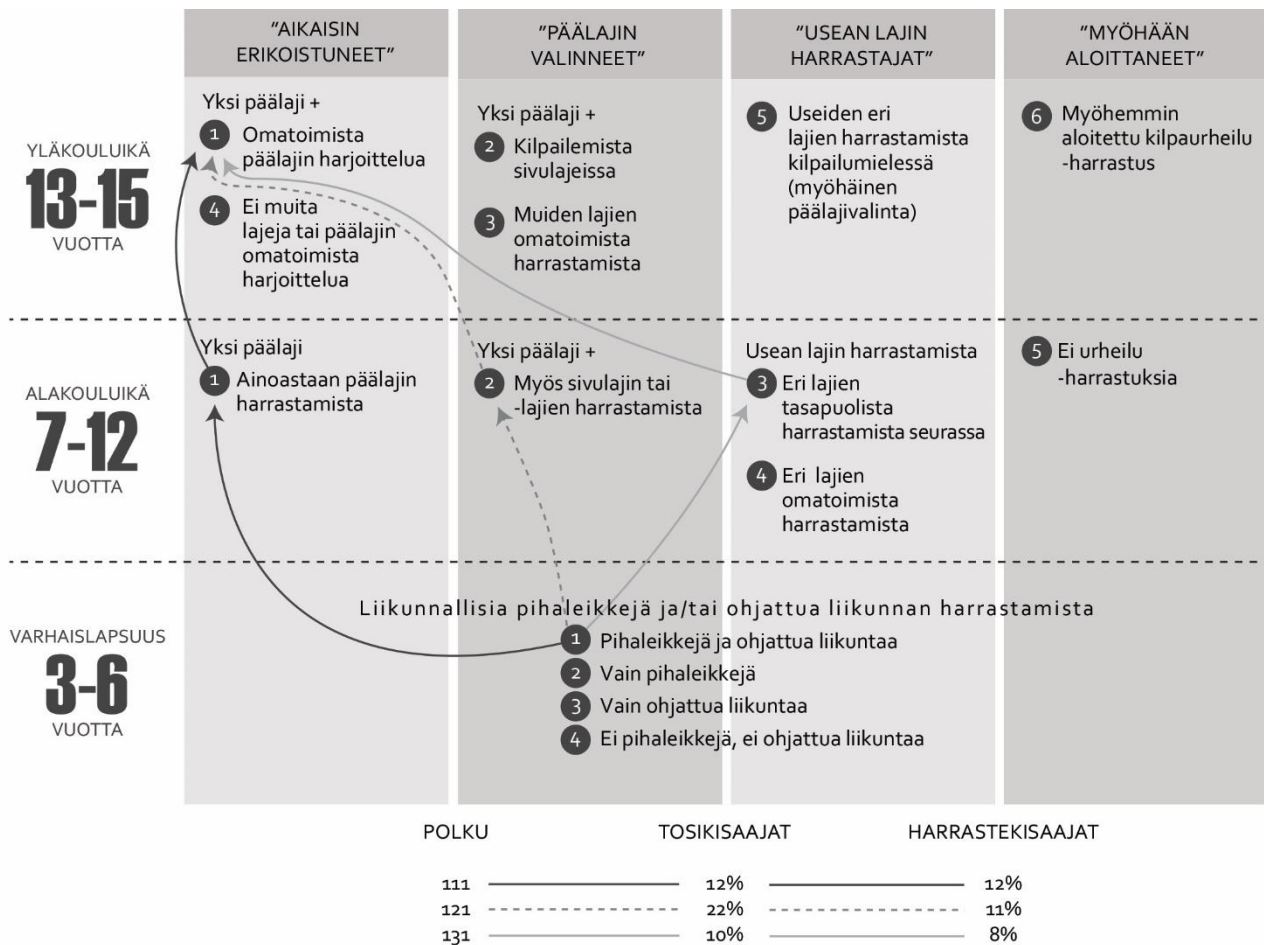
Aineistosta havaittiin 62 erilaista polkua, joten urheilevien nuorten urheilupolut olivat varsin moninaisia. Yksikään havaituista poluista ei noussut selvästi muita suosituimmaksi. Poikien viisi yleisintä polkua kattoivat 55 prosenttia ja kymmenen yleisintä polkua 77 prosenttia tapauksista. Tyttöjen vastaavat luvut olivat 44 ja 67 prosenttia. Tyttöjen harrastamisen polut näyttäytyivät siis jonkin verran poikien polkuja epäyhtenäisempinä. Polkujen yleisyys ei ole yleistettävissä koko tutkimuksen perusjoukkoon, koska aineisto oli selkeästi vinoutunut intensiivisesti harrastaviin. Silti tulos osoittaa, että urheilupolut muodostuivat varsin vaihteleviksi.

Sekä poikien (17 %) että tyttöjen (12 %) yleisimmässä polussa oli varhaislapsuudessa harrastettu pihaleikkejä ja ohjattua liikuntaa, alakouluiässä oli valittu päälahji, mutta jatkettu myös sivulajien harrastamista ja yläkouluiässä oli keskitytty päälahjin harjoitteluun. Toiseksi yleisimmässä polussa (pojat 13 %, tytöt 11 %) erona edelliseen oli se, että päälahjiin keskityttiin jo alakouluiässä ilman sivulajeja. Kaksi yleisintä polkua olivat siis samoja tytöillä ja pojilla. Poikien kolmanneksi yleisimmässä polussa pojat (9 %) harrastivat varhaislapsuuden pihaleikkien ja ohjatun liikunnan jälkeen useita lajeja tasapuolisesti, ja harjoittelu ohjautui päälahjiin yläkouluiässä. Tyttöillä kolmanneksi yleisimmät polut olivat ensinnä sama kuin poikien viimeksi mainittu (7 %), mutta myös polku, jossa alakouluiän useiden lajien harrastaminen jatkui vielä yläkouluiässä myös sivulajien kilpailuihin osallistumisena (7 %).

Kun tarkastellaan polkuja harrastustason mukaan, tosikisaajien ja harrastekisaajien kolme yleisintä polkua olivat samoja (ks. kuvio 1), mutta polkujen yleisyys erosi khiin neliö -testillä testattuna tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($p < .001$, $df = 61$). Molempien ryhmien yleisimmät polut

alkoivat samasta vaihtoehdosta ja päättyivät samaan vaihtoehtoon toistensa kanssa:

varhaislapsuudessa harrastettiin pihaleikkejä ja ohjattua liikuntaa, yläkouluikässä oli valittu päälaaji ja sitä harrastettiin sekä ohjatusti että omatoimisesti. Sen sijaan polut erosivat toisistaan alakouluikäisen urheiluharrastamisen osalta. Tosikisaajien yleisin polku oli polku 1-2-1 (22 %), eli he olivat alakouluikässä valinneet päälaajinsa mutta harrastaneet myös sivulajeja. Harrastekisaajien yleisin polku oli polku 1-1-1, jossa he olivat jo alakouluikässä valinneet päälaajinsa ja keskittyneet vain sen harrastamiseen (12 %).

Kuvio 1. Tosikisaajien ja harrastekisaajien yleisimmät polut (N=2013)

Seuraavaksi tarkastelemme tarkemmin polkujen sisältöä – lajiharrastamista ja harrastuskontekstia – alakouluikässä ja yläkouluikässä. Varhaislapsuus on rajattu analysoinnin ulkopuolelle. Tarkastelut perustuvat sekä kysely- että haastatteluaineistoon. Kyselyaineiston tulokset alakouluikäisen ja yläkouluikäisen harrastamisen suhteen ovat tarkemmin esitettyinä kuvioissa kaksi ja kolme.

Lajiharrastaminen

Alakouluiässä (kuvio 2), suurin osa kyselyyn vastanneista nuorista oli jo valinnut päälajinsa (66,7 %). Osuus oli sama sekä tosikisaajissa että harrastekisaajissa. Suurin osa harrasti kuitenkin edelleen useita eri lajeja (71,0 %). Tosikisaajissa painottuivat selkeästi päälajin valinneet mutta myös sivulajeja urheiluseurassa harrastavat (43,5 %). Harrastekisaajat jakautuivat tasaisemmin alakouluiän harrastamisen eri vaihtoehtoihin: vain päälajia harrastaviin, myös sivulajeja harrastaviin ja tasapuolisesti eri lajeja harrastaviin. Huomionarvoista on, että alakouluiässä tosikisaajat (76,6 %) harrastivat harrastekisaajia (66,9 %) yleisemmin vähintään kahta lajia, kun taas harrastekisaajat (31,9 %) keskittyivät tosikisaajia (23,1 %) yleisemmin yhden lajin harrastamiseen. Tosikisaajat olivat todennäköisesti innokkaampia urheilun harrastajia yleisesti, kun taas harrastekisaajille yksi urheiluharrastus saattoi olla riittävä.

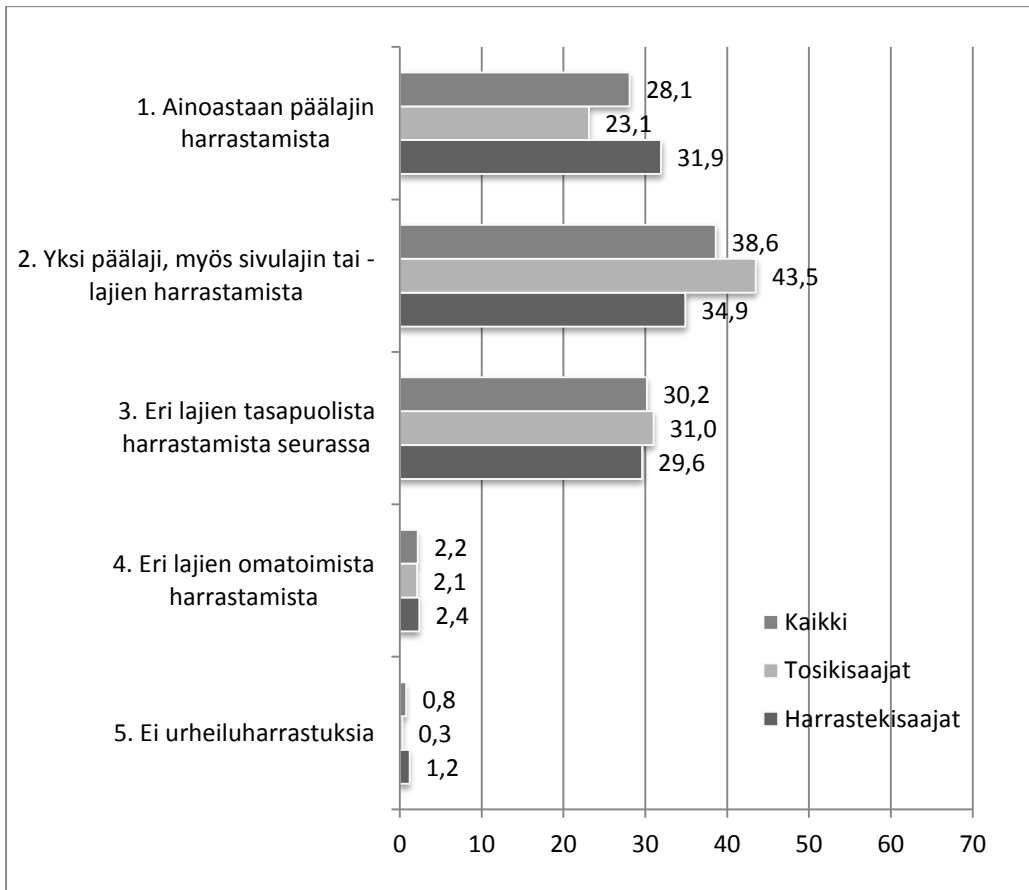
Yläkouluiässä (kuvio 3) sekä tosikisaajista (94,8 %) että harrastekisaajista (95,2 %) suurin osa oli valinnut päälajinsa. Päälajin valinta näyttöytyi siis edelleen samanlaisena huolimatta harrastamisen tasosta. Myös sivulajien harrastaminen ilmeni samansuuntaisena: yläkouluiässä molemmissa ryhmissä suurin osa harrasti vain yhtä lajia. Tosikisaajista suurin osa harjoitteli päälajiaan myös omatoimisesti (58 %), kun taas harrastekisaajissa päälajia omatoimisesti harjoitteli 47,3 % vastaajista ja useita lajeja harrasti 42,8 % vastaajista. Yläkouluiässä harrastekisaajat olivat tosikisaajia useammin monen lajin harrastajia, ja tosikisaajat harrastekisaajia useammin päälajiinsa panostavia.

Myös kaikki 11 haastateltua huipulle tähtäävää nuorta joukkueurheilijaa olivat harrastaneet ainakin yhtä sivulajia, viisi heistä useampaa. Analyysissä sivulajiksi määriteltiin sellainen harrastus, jota oli harrastettu urheiluseurassa ainakin yhden vuoden ajan. Sivulajien harrastaminen ajoittui alakouluikään. Yläkouluikäisenä vain yksi haastatelluista nuorista kilpaili vielä muissa kuin päälajissaan. Haastatteluaineiston tavoitteellisesti kilpailevat asettuivat siis samaan polkuun kyselyaineiston tosikisaajien kanssa (1-2-1). Yksikään haastatelluista huipulle tähtäävistä nuorista urheilijoista ei edustanut yhteen lajiin erikoistumisen polkua (polku 1-1-1), joka kyselyssä olikin yleisin juuri harrastekisaajilla.

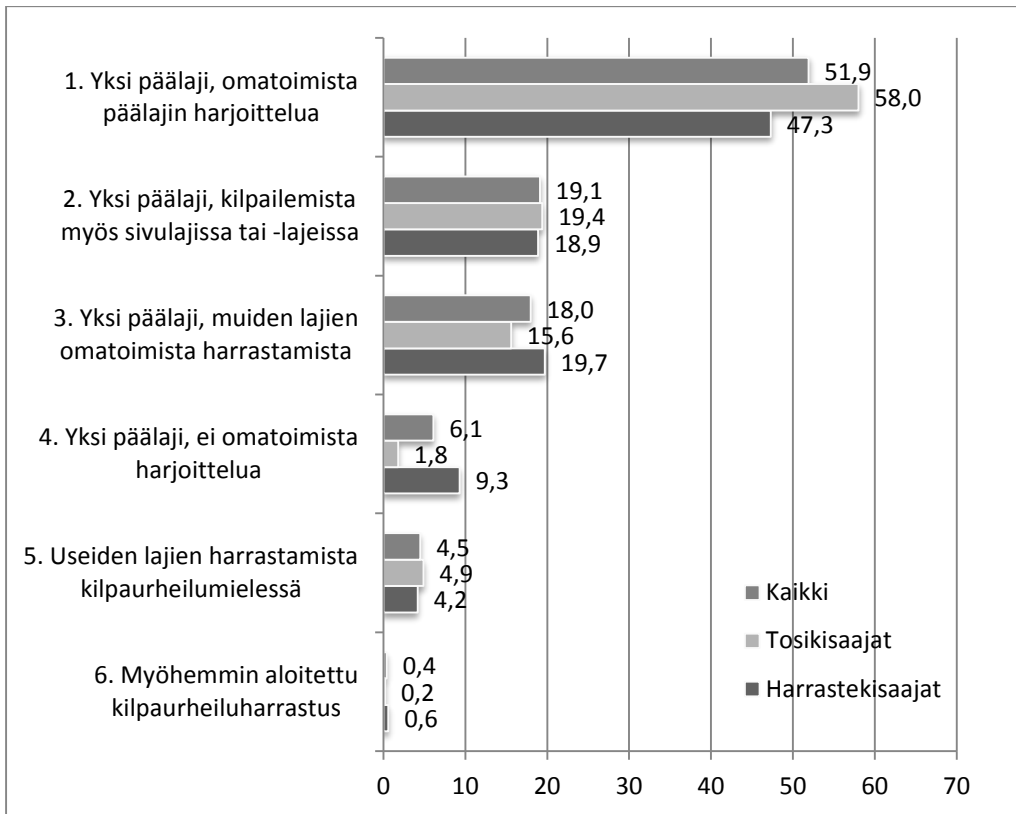
Päälajin valinta ei näyttöytynyt haastatteluaineistossa aivan yhtä yksioikoisena kuin kyselyaineistossa. Kaikki haastatellut olivat haastatteluhetkellä tehneet päälajivalintansa, mutta

päälajin harrastaminen oli aloitettu hyvin eri aikaan kunkin omassa urheilupolussa. Haastatelluista 11 nuoresta urheilijasta kuusi oli aloittanut päälajinsa harrastamisen jo ennen kouluikää. Jotkut olivat aloittaneet lajin korttelijoukkueessa tai kerhossa, ja ikäkausijoukkueessa oli aloitettu vasta myöhemmin. Kaksi haastatelluista oli aloittanut päälajinsa harrastamisen 8-vuotiaana, kaksi 10-vuotiaana ja yksi 13-vuotiaana. Viisi haastateltavaa kertoi päälajin olleen aina itsestäänselvyys, eikä sitä ollut tarvinnut erikseen valita: ”*jotenkin aina tuntu loogisimmalta hommalta mitä voi tehdä*” (H5, poika, 17). Vielä haastatteluhetkelläkin yksi haastateltava menestyi toisessa (yksilö)lajissa kisaillessaan niin hyvin, että pohti siihen vaihtamista, vaikkei haastatteluhetkellä varsinaisesti harrastanut tai harjoitellut lajia: ”*Ne jäi sitten sinne että no niin, ne on reenannu hiki hatussa siitä asti kun mä oon lopettanu, mutta kun määkin reenaisin niin mä voisin olla oikeesti hyvä*” (H2, tyttö, 16)

Merkille pantavaa on, että päälajin valinta ei aineiston perusteella tarkoittanut pelkästään siihen keskittymistä. Sekä kyselyaineistossa että haastatteluaineistossa useimmat harrastivat montaa lajia, vaikka päälaji olisikin ollut selvillä. Vasta yläkouluiässä harrastaminen alkoi suuntautua yhteen lajiin. Haastatteluaineistosta havaittiin, että tämä suuntautuminen tapahtui monesti ulkoisista syistä. Tällaisia syitä olivat aika, joukkueen ongelmat ja loukkaantumiset. Yläkoulun alkaessa, 13-vuotiaana monilla oli harjoituksia jo niin paljon, että kahden lajin harrastaminen kävi mahdottomaksi. Joukkueen ongelmista mainittiin pelaajien vähyys ja huono ilmapiiri. Alakouluiässä sen sijaan harrastuksia aloitettiin ja lopetettiin enemmän kokeiluluontoisesti. Valinta niistä luopumisestakin syntyi helpommin: ”*se ei ollut mun juttu*”, kuten haastateltavat asian usein ilmaisivat.

Kuvio 2. Alakouluiän harrastaminen, osuus (%) vastaajista tosikisaajat (n=871) ja harrastekisaajat (n=1140).

Kuvio 3. Yläkouluiän harrastaminen, osuus (%) vastaajista tosikisaajat (n=871) ja harrastekisaajat (n=1140).

Harrastuskonteksti

Lajiharrastamisen lisäksi toinen tärkeä näkökulma urheilupolkuun on omatoimisen ja organisoidun harrastamisen suhde. Kyselyaineiston vaihtoehdoissa organisoitu harrastaminen määriteltiin urheiluseurassa harrastamiseksi. Koska kyselyyn vastasivat kilpailemiseen osallistuvat nuoret, kaikki osallistuivat myös seuratoimintaan. Lähes kaikki vastaajat olivat jo alakouluikäisenä mukana seuratoiminnassa. Tästä syystä on mielekästä tarkastella omatoimista harrastamista seurassa harrastamisen ohessa. Kyselyssä tähän antaa vastauksia lähinnä vain yläkouluiän tarkastelu, jossa kyselyn vaihtoehtoihin sisällytettiin alakouluikää enemmän omatoimisen harrastamisen ulottuvuutta.

Kyselytutkimuksen tosikisaajista ja harrastekisaajista suurin osa harjoitteli yläkouluiässä seuraharrastamisen lisäksi omatoimisesti (kuvio 3). Tosikisaajat keskittyivät päälaajiinsa omatoimiseen harjoitteluun (58 %), kun taas harrastekisaajat jakautuivat jälleen tasaisemmin erityyppisiin harrastamisen tapoihin. Erot tosikisaajien ja harrastekisaajien välillä eivät käytännössä muodostuneet kovin suuriksi, mutta harrastamisen suuntautuminen erilaisille puolille on silti

tuloksista nähtävissä. Tosikisaajat alkavat yläkouluiässä harrastekisaajia useammin panostaa yhden lajin harjoitteluun.

Haastateltavien kertomuksissa omatoiminen ja organisoitu toiminta näyttivät olevan pikemmin liukuvia käsitteitä kuin kategorisia käsitteitä. Haastateltujen harrastushistoriaan kuului organisoitua harrastamista päälaajissa ja sivulajeissa, mutta myös muuta harrastamista ja liikkumista. Varsinaisten sivulajien lisäksi oli erilaisia lajikokeiluja, kerhoja (esim. koulun liikuntakerho) sekä koulun sisäisiä tai koulujen välisiä kilpailuja, omatoimilajeja (esim. frisbeegolf ja lumilautailu) ja liikuntamatkoja. Organisoitu toiminta ei ollut aina selkeästi ”sivulajin harrastamista” seuratoiminnassa. Toisaalta omatoiminenkin tekeminen saattoi olla osallistumista johonkin järjestettyyn toimintaan (esimerkiksi liikuntamatkalla) ilman, että sitä olisi kutsuttu harrastukseksi.

Haastatelluilla nuorilla organisoitu toiminta ei poissulkenut omatoimista harrastamista missään vaiheessa. Haastateltavat kertoivat liikkuneensa lapsena varsin paljon omatoimisesti. Koska tutkimusjoukkona olivat joukkuelajeja harrastavat nuoret, omatoimisen liikkumisen muotona mainittiin aina pihapelit. Ne olivat kuuluneet jokaisen urheilupolkuun. ”– – *mun pikkusisko nyt rupes pelaamaan niin, sen kanssa ihan kun me reenataan periaattees yhdessä aina kesät pihalla, potkitaan ja hirveen kivaa – –*” (H8, tyttö, 16), ”– – *pienenä aika paljon käytiin minä ja mun pikkuveli ja mun isoveli ja jotain sen kavereita aina potkimassa palloa ja tällästä. Ja pelaan vähän pihalla sählyä ja kaikkee urheilua*” (H7, tyttö, 14) Pelailun lisäksi kerrottiin myös hyvin intensiivisestä omatoimisesta harjoittelusta: ”– – *niin se kuormituksen määrä mitä siinä omatoimisella teki se oli ihan hirveä*” (H5, poika, 17), ”*iltasin oltiin aina siellä hallilla ja tehtiin kaikenlaista*” (H3, poika, 16).

Omatoimiselle harjoittelulle ja pelailulle pystyttiin antamaan myös erilaisia merkityksiä. Seuraavassa kaksi nuorta kertoo omatoimisen harrastamisen merkityksestä lajitaitojen kehittymisessä.

OA: Oot sä sun mielest oppinu asioita sen valmentajan opastuksella enempi, vai enempi siellä pihapelejä pelatessa?

H11: No.. se on sitte vähän osa-alueista, et kyllä varmaan valmentaja-, on oppinu enemmän sitä peliä ja mitenkä sitä peliä pelataan mutta, teknisesti, ja tekniikka on ja fysiikka kehittyny varmaan enemmän, kyllä pihapeleillä. (H11, poika, 16)

OA: Tuleeks sulla [vielä] mieleen, mitä sulle ois tapahtunu, tai joku tekijä [joka olisi vaikuttanut urheilemiseen]?

H4: -- Ehkä se on kanssa, ku me tosiaan pienenä, sitte ku meitä oli kolme sisarusta, jotka kuitenkin pelas, niin tietenkä pihalla pelattiin tosi paljon. Ja me pelattiin sit sellasta omaa baseballin tyylistä, että naapurin saunarakennuksen yli, että jos sai aitaan, ni oli yks piste, jos sai seinään, ni kaks pistettä, jos sai talon yli, ni kolme pistettä. Sitä pelattiin tosi pitkään, niin kauan, kunnes me rikottiin naapurin ikkuna, ja sitte isi hankki meille lyöntiverkon pihaan. [naurua] Sit meille tuli lyöntiverkko ja siihen tekonurmialusta, ni sitä sitte tosi paljon siinä tuli veljien kanssa lyötyä ja siinä ehkä tuli sitä lyöntitekniikkaa niin paljo hiottua. (H4, tyttö, 17)

Haastatteluaineisto osoitti myös, että pelailu ei kadonnut nuoruudessa mihinkään, vaikka tavoitteellinen harjoittelu veikin suurimman osan nuorten urheilemiseen käyttämästä ajasta. Pelailu näyttäytyi nuoruudessa omaehtoisuuden ja yhdessäolon areenana, tavoitteellisesti suuntautuneen harrastamisen vastapainona. Seuraavien sitaattien ensimmäisessä esimerkissä nuori tulkitsee pelailun kuuluvan vapaa-aikaan, johon taas tavoitteellinen harjoittelu ei selvästikään kuulunut. Toisessa esimerkissä taas nuori koki pelailun menevän jopa pilalle, jos sitä ryhdyttiin suunnittelemaan liikaa.

OA: Teet sä vielä jotain muuta, ehkö sillee omatoimisesti, käytkö jotain, tiettyjä urheilujuttuja harrastelemassa?

H4: Mitä nyt harjoitusohjelmaan kuuluu, mutta eipä sen lisäksi tuu muut ku pelailtua justiinsa kavereitten kanssa. Kyllä sitä haluaa tehdä vapaa-ajalla muutaki ku vaan urheilla vielä.

OA: Pelailletteks te kavereiden kans just pesistä vai jotain?

H4: Fudista käydään just silloin tällöin, ja sitte just kesällä käytiin lentopalloo pelaamas, tai beachiä ja tämmöstä. (H4, tyttö, 17)

OA: -- Kun te lähdette pelaan niitä jotain juttuja, niin meetteks te vähän niin ku höntsäämään vai puhutteks te siitä, että mitä teidän kannattais tehdä? Noin niin ku kehittymisen kannalta? Onks siinä joku semmonen tavoitteellinen ajatus?

H6: No me lähetään höntsään, mutta kyllähän jokaisesta jutusta on sit apua kans.

OA: Niin, joo. Mut te ette lähde sen takia sinne, että nyt harjoiteltais?

H6: Ei, ei. Muutenhan se ois semmosta harjoittelemista. Se on semmosta hauskanpitoa vaan, se ei oo niin semmosta tosiaankaan totista. Vaik sit välillä se menee kavereiden

kanssa ihan semmoseks tosi totiseks, mut sit se on kumminkin erilaista. Kun ei sitä ajattele silleen, sä vaan ajattelet ”nyt mun pitää saada toi pallo tonne” tai ”nyt mun pitää viedä tota, harhauttaa toi” tai jotain. Ei se oo silleen, että mun pitäis tehdä se sen takia, koska tuolla on joku valmentaja, joka kattoo vaan sen takia, et mä pääsen nauraan sille ja koska sit mä oon parempi. Ja semmosta, ihan kaverillista vääntämistä. (H6, poika, 17)

Kyselytutkimuksen perusteella muodostetuissa urheilupoluissa vastaajat kertoivat yläkouluiässä yleisimmin keskittyvänsä päälajeihin ja harjoittelevansa sitä omatoimisesti. On tärkeää huomata, että haastattelujen perusteella tapa toteuttaa päälajin ja sivulajien harrastamista on todellisuudessa moninaisempi kuin kyselyn pohjana olleessa mallissa ja sen tarjoamissa vaihtoehdoissa. Kyselytutkimuksessa polkujen kuvaaminen jäi melko karkealle tasolle. Mallin mukaisessa tarkastelussa keskityttiin valittuihin muuttujiin ja määritelmiin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 113). Urheilupolkujen tutkimukseen tarvitaan jatkossakin erilaisia, toisiaan täydentäviä menetelmiä.

Kohti urheilupolkujen moninaisuuden tavoittamista

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaisten nuorten joukkueurheilijoiden urheilupolkuja. Tutkimustehtävänä oli kuvata urheilupolkuja lajiharrastamisen ja harrastuskontekstin suhteen sekä tarkastella, mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä on tavoitteellisesti ja harrastemielessä harrastavien poluissa. Lajiharrastamista käsitelimme päälajin valintana ja harrastamisena sekä sivulajien harrastamisena. Harrastuskontekstilla tarkoitimme jakoa omaehtoiseen ja organisoituun harrastamiseen.

Ensinnä tutkimus osoitti nuorten urheilupolkujen olevan hyvin moninaisia. Kyselytutkimuksessa havaittiin 62 erilaista urheilupolkua. Tämä on hätkähdyttävä tulos, koska kyselyn pohjana olleen mallin 120 mahdollisesta polkuvaihtoehdosta aineistossa toteutui yli puolet. Kyselyn alhaisen vastausprosentin vuoksi polkujen yleisyyttä perusjoukossa ei voida luotettavasti osoittaa. Tärkeintä onkin huomata erilaisten urheilupolkujen kirjo, mikä luo urheilupoluista moniulotteisemman kuvan kuin artikkelin alussa kuvattu urheilun uraa koskeva tutkimusperinne.

Pääpiirteissään aineistomme joukkuelajien tosikisaajien ja harrastekisaajien polut näyttivät mukailevan Côtén ja kumppaneiden (2007) DMSP-mallissa myöhäisen erikoistumisen polkua sekä harrasteurheilun polkua. Tosikisaajat harrastivat alakouluiässä monia lajeja, mutta alkoivat

suuntautua yläkouluiässä yhteen lajiin ja sen omatoimiseen harjoitteluun. Harrastekisaajilla urheilupolun toteuttamisen kirjo oli tosikisaajia moninainen vielä yläkouluiässä. Tosikisaajat siis alkoivat erikoistua lajiin urheilu-uran edellyttämällä tavalla, kun taas harrastekisaajilla ei erikoistumisen painetta samalla tavalla ollut. Haastatteluaineistossa polkujen moninaisuus näkyi kyselyn vaihtoehtojen edelleen rikastumisena – lajiharrastamista tai harrastuskonteksteja ei aina pystynyt asettamaan vain yhteen kyselyssä käytettyyn kategoriaan. Urheilupolkujen jatkotutkimukselle ja urheilijaksi kehittymisen teoreettisen mallin edelleen kehittämiseksi on tässä suhteessa ilmeinen tarve. Ihme ei olekaan, että kansainvälisessä tutkimuksessa mallin kehittäminen on vilkasta (esim. Ford 2009; Gulbin ym. 2013).

Toiseksi tutkimuksessa todettiin suomalaisten joukkueurheilua harrastavien nuorten harrastavan monia lajeja, vaikka päälaji valitaankin useimmiten jo alakouluiässä. Useiden lajien harrastaminen painottui erityisesti alakouluikään, mutta myös yläkouluiässä noin kaksi viidestä kyselyn vastaajasta harrasti montaa lajia. Päälajin valinta ja kilpaileminen siinä ei siis tarkoittanut urheilemisen kapeutumista yhteen lajiin. Tämä on tärkeä huomio, koska päälajin valinta nähdään helposti harjoittelun ohjautumisena vain siihen. Viime vuosina onkin ryhdytty tutkimaan lajiin erikoistumisen (*specialization*) sijaan lajikiinnittymistä (*engagement*). Varhaisen lajikiinnittymisen (*early engagement*) on havaittu tukevan urheilijaksi kasvamista. (Ford 2009.) Tällöin urheilijaksi kasvamisen kysymys voidaan nähdä myös laajemmin lajiin ja urheilumaailmaan sosiaalistumisena, harjoittelun ja taitojen kehittymisen optimoinnin sijaan.

Kolmanneksi tutkimuksessa havaittiin, painotetummin haastatteluaineistoon pohjautuen, että seuratoimintaan osallistumisen ohella tavoitteellisesti urheilevat nuoret liikkuvat ja urheilivat varsin paljon omatoimisesti: urheilupolkuun kuului pihapelejä, omatoimilajeja, liikuntamatkoja, ja niin edelleen. Yhtä hyvin omatoiminen tekeminen sai erilaisia merkityksiä, ja nuoret näkivät yhteyksiä sekä lajissa kehittymiseen (tavoitteellisen harjoittelun tukijana) että omaehtoisuuden vaalimiseen (tavoitteellisen harjoittelun vastapainona). Kilpaurheilevat nuoret eivät siis liiku vain tavoiteorientoituneesti. Artikkelin alussa käsitellyissä uratutkimuksissa urheileminen asettuu kuitenkin suhteessa huipulla urheilemiseen. Lasten ja nuorten elämämaailmaa ei tällainen tutkimusnäkökulma juurikaan tavoita. Tutkimus urheilupoluista kaipaa urheilupolun lopputuloksen sijaan lasten ja nuorten kokemusmaailmaa valottavia tutkimuksia.

Lopuksi toteamme, että tutkimuksen tulokset ovat varsin ajankohtaisia suomalaisen junioriurheilun kannalta. Junioriurheilu on organisoitunut pitkälti yhteen lajiin erikoistuneiden lajiliittojen ja

urheiluseurojen kautta. Lapset ja nuoret näyttävät sen sijaan kaipaavan monilajista toimintaa, järjestetysti tai omatoimisesti. Olennainen tutkimuksen huomio on, että tämä ilmiö koskee kaikilla urheilullisilla tasoilla harrastavia, vaikkakin tavoitteellisesti yläkouluikässä urheilevat alkavat keskittyä omaan lajiinsa. Urheilupolussa on kyse yhden elämänalueen polusta, mutta siihen kytkeytyy monenlaisia valintoja ja konteksteja (ks. Moen 1995, 5, 8). Urheiluharrastamista tai urheilijaksi kasvamista ei siten voida tarkastella vain ”yhden lajin organisoidun toiminnan projektina”. Tämä asettaa haasteen suomalaiselle urheilujärjestelmälle. Valintojen moninaisuus urheilupoluissa tulisi tunnistaa nykyistä paremmin.

LÄHTEET

- Aarresola, Outi (2015) Lasten ja nuorten monenkirjavat urheilupolut. Teoksessa Hannu Itkonen & Antti Laine (toim.) *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitoksen tutkimuksia 1/2015, 153–168.
- Aarresola, Outi & Konttinen Niilo (2012) Vanhemmat moni-ilmeinen vaikuttaja kilpaurheiluun sosiaalistumisessa. *Liikunta & Tiede* 49 (6), 29–35.
- Aira, Tuula & Aarresola, Outi & Kokko, Sami & Pihlaja, Tuomo & Konttinen, Niilo (2014) Suomalaisten joukkueurheilijoiden polkuja. Teoksessa Jarkko Finni & Outi Aarresola & Timo Jaakkola, Sami Kalaja, Niilo Konttinen, Sami Kokko & Tommi Sipari (toim.) *Asiantuntijatyö urheilijanpolun lapsuusvaiheen määrittelyä tutkimustiedon pohjalta 2012*. Jyväskylä: Kihun julkaisusarja, nro 45.
- Blomqvist, Minna & Mononen, Kaisu & Konttinen, Niilo & Koski, Pasi & Kokko, Sami (2015) Urheilu ja seuraharrastaminen. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa – LIITU-tutkimuksen tuloksia 2014*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto, 73–82.
- Bloom, Benjamin S. (toim.) (1985) *Developing talent in young people*. New York: Ballantine Books.
- Bruner, Mark W. & Erickson, Karl & McFadden, Kimberley & Côté, Jean (2009) Tracing the origins of athlete development models in sport: a citation path analysis. *International Review of Sport and Exercise Psychology* 2 (1), 23–37.
- Carlson, Rolf (1988) The Socialization of Elite Tennis Players in Sweden: An Analysis of the Players' Backgrounds and Development. *Sociology of Sport Journal* 5 (3), 241–256.
- Côté, Jean (1999) The Influence of the Family in the Development of Talent in Sport. *Sport Psychologist* 13 (4), 395–417.

- Côté, Jean & Baker, Joseph & Abernethy, Bruce (2007) Practice and play in the development of sport expertise. Teoksessa Robert Eklund & Gershon Tenenbaum (toim.) *Handbook of sport psychology*. 3. painos. Hoboken, NJ: Wiley, 184–202.
- Côté, Jean & Lidor, Ronnie & Hackfort, Dieter (2009) ISSP Position Stand: To Sample or to Specialize? Seven Postulates about Youth Sport Activities that Lead to Continued Participation and Elite Performance. *International Journal of Sport & Exercise Psychology* 7 (1), 7–17.
- Elder, Glen H. Jr. (1994) Time, Human Agency, and Social Change: Perspectives on the Life Course. *Social psychology quarterly* 57 (1), 4–15.
- Elder, Glen. H. Jr. (1998) *The life course as developmental theory*. *Child development* 69 (1), 1–12.
- Ericsson, K. Anders & Krampe, Ralf Th. & Tesch-Romer, Clemens (1993) The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological review* 100 (3), 363–406.
- Ford, Paul R. & Ward, Paul & Hodges, Nicola J. & Williams, A. Mark (2009) The role of deliberate practice and play in career progression in sport: the early engagement hypothesis. *High Ability Studies* 20 (1), 65–75.
- Gulbin, Jason P. & Croser Morag J. & Morley Elissa J. & Weissensteiner, Juanita R. (2013) An integrated framework for the optimisation of sport and athlete development: A practitioner approach. *Journal of Sport Sciences* 31 (12), 1319–1331.
- Henriksen, Kristoffer & Stambulova, Natalia B. & Roessler K. K. (2010) Successful talent development in track and field: considering the role of environment. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 20 (2), 122–132.
- Itkonen, Hannu (2003) Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata: suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 32, 326–343.
- Kalinowski, Anthony G. (1985) The development of Olympic swimmers. Teoksessa Benjamin S. Bloom (toim.) *Developing talent in young people*. New York: Ballantine Books, 139–192.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010. Lapset ja nuoret* (2010). Helsinki: SLU:n julkaisusarja 7/2010.
- Koski, Pasi (2009). *Liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa*. SLU-julkaisusarja 7/09.
- Koski, Pasi & Tähtinen, Juhani (2005) Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 23 (1), 3–21.
- Lavallee, David & Wylleman, Paul (2000) *Career transitions in sport: international perspectives*. Morgantown: Fitness Information Technology.

- Law, Madelyn P. & Coté, Jean & Ericsson, K. Anders (2007) Characteristics of expert development in rhythmic gymnastics: a retrospective study. *International Journal of Sport and Exercise Psychology* 5 (1), 82–103.
- Liikuntalaki* 1998/1054. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19981054>. (luettu 14.4.2014.)
- Mayer, Karl Ulrich (2003) The sociology of life course and lifespan psychology: Diverging or converging pathways? Teoksessa Ursula. M. Staudinger & Ulman. Lindenberger (toim.) *Understanding human development: Dialogues with lifespan psychology*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 463–481.
- MacPhail, Ann & Kirk David (2006) Young People's Socialisation into Sport: Experiencing the Specialising Phase. *Leisure Studies* 25 (1), 57–74.
- MacPhail, Ann & Lyons, Deirdre & Quinn, Sheelagh & Hughes Anne-Marie & Keane Shane (2010) A framework for lifelong involvement in sport and physical activity: the Irish perspective. *Leisure Studies* 29 (1), 85–100.
- Metsämuuronen, Jari (2002) *Tilastollisen kuvauksen perusteet*. Metodologia –sarja 2. 2. uud. painos. Helsinki: International Methelp Ky.
- Moen, Phyllis (1995) Introduction. Teoksessa Phyllis Moen & Glen H. Elder Jr. & Kurt Lüscher (toim.) *Examining lives in context*. Washington, DC: American Psychological Association, 1–11.
- Monsaas, Judith A. (1985) Learning to be a world-class tennis player. Teoksessa Benjamin S. Bloom (toim.) *Developing talent in young people*. New York; Ballantine Books, 211–269.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatu tutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Piispa, Mikko & Helena Huhta (toim.) (2013) *Epätavallisia elämänkulkuja: Huippu-urheilijat ja –taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 134.
- Sosniak, Lauren A. (1985) Phases of learning. Teoksessa Benjamin S. Bloom (toim.) *Developing talent in young people*. New York; Ballantine Books, 409–438.
- Stambulova, Natalia B. (1994) Developmental sports career investigations in Russia: A post-perestroika analysis. *The Sport Psychologist* 8 (3), 221–237.
- Stambulova, Natalia & Alfermann, Dorothee & Statler Tracy & Côté Jean (2009) ISSP Position Stand: Career Development and Transitions of Athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology* 7 (4), 395–412.
- Stambulova, Natalia B. & Alfermann, Dorothee (2009) Putting Culture into Context: Cultural and Cross-Cultural Perspectives in Career Development and Transition Research and Practice. *International Journal of Sport and Exercise Psychology* 7 (3), 292–308.

Stambulova, Natalia B. & Franck, Alina & Weibull, Fredrick (2012) Assessment of the transition from junior-to-senior sports in Swedish athletes. *International Journal of Sport & Exercise Psychology* 10 (2), 79–95.

Stambulova, Natalia B. & Ryba Tatiana V. (toim.) (2013) *Athletes' Careers Across Cultures*. London: Routledge.

Thiel, Ansgar & Teubert, Hilke & Cachay Klaus (2005) Linking top sports and schools to foster the next generation of athletes in competitive sports – reflections on the example of the German integrated systems. *European Journal for Sport and Society* 2 (2), 121–138.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen analyysi*. 10. uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Wylleman, Paul & DeKnop, Paul & Ewing, Martha E. & Cumming, Sean P. (2000) Transitions in Youth Sport: A Developmental Perspective on Parental Involvement. Teoksessa David Lavalley & Paul Wylleman (toim.) *Career Transitions in Sport: International Perspectives*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology, 143–160.

Wylleman, Paul & Reints, Anke (2010) A lifespan perspective on the career of talented and elite athletes: Perspectives on high-intensity sports. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 20 (2), 88–94.